

Problémy s obživou v pasteveckých oblastech vysokohorské Asie

Hermann Kreutzmann

Professor Emeritus, Institute of Geographic Sciences, Freie Universität Berlin, Germany

Email: h.kreutzmann@fu-berlin.de

DOI: <https://dx.doi.org/10.7160/KS.2024.220101cs>

Prof. Dr. Hermann Kreutzmann je předním odborníkem na humánní geografii, který se specializuje na geografický rozvoj a studium vysokohorských oblastí, zejména v jižní a Střední Asii. Jeho kariéra začala studiem geografie, fyziky a antropologie a vedla k prestižním pozicím profesora humánní geografie na Svobodné univerzitě v Berlíně a vedoucího katedry geografie na Univerzitě Friedricha Alexandra v Erlangenu-Norimberku. Jeho práce, oceněná zejména prestižním Heisenbergovým stipendiem od Německé výzkumné nadace (DFG), zahrnuje studium menšin, výzkum migrace a politickou geografii. Jeho rozsáhlá účast v redakčních radách a vědeckých poradních sborech podtrhuje jeho odhodlání rozvíjet svůj obor. Jeho příspěvky mají zásadní význam pro pochopení složitosti geografických, socioekonomických a environmentálních problémů v horských regionech.

Abstract

Shrinking pastoral spaces are phenomena that have occurred on a global scale and in particular in mountain areas. Interrupted migration routes, state regulations, administrative and strongholders' control have contributed to this process as well as the forces of settlement expansion and modernization strategies. The 20th century is characterized by infrastructure development, cultivation of formerly pristine lands, destroying of forests and revaluation of natural assets, population and settlement growth. Archaic forms of extensive forms of pastoral practices found their anti-thesis in the spirit of modernization and technological progress. The promoters of modernization and resource exploitation supported a 'modern' mobile society, but termed classical forms of mobility as outdated, backward and refutable. Underlying is an old and well-known cultural conflict between mobile and resident communities, which seem to be mutually suspicious about the behaviour and lifestyles of the other. Thus, the shrinking of pastoral spaces is as much a spatial phenomenon focusing on area and distance as it is a political, socio-cultural and development theory-inspired process that has accelerated programmes of sedentarisation and settlement of mobile communities in most countries. The culmination of this process might be the so-called final settlement of all nomads that has been implemented in the People's Republic of China during the last decade. My discussion about a 'tragedy of responsibility' will exemplify the process that has occurred in the rangelands and highlight diversities and legislation differences in the framework of social and climate change in High Asian pastoral spaces.

Keywords

Shrinking pastoralism, rangelands, resettlement, Central Asia, tragedy of responsibility, South Asia

Abstrakt

Zmenšování pasteveckých oblastí je jev, který se projevuje v celosvětovém měřítku, a to zejména v horských oblastech. K tomuto procesu přispěly přerušené migrační trasy, státní regulace, správní a mocenská kontrola, stejně jako působení rozšiřujících se sídel a modernizačních strategií. Pro 20. století je charakteristický rozvoj infrastruktury, kultivace dříve nedotčené půdy, ničení lesů a nové zhodnocování přírodního bohatství, růst počtu obyvatel a osídlení. Archaické formy extenzivních forem pasteveckých praktik našly svou antitezi v duchu modernizace a technologického pokroku. Propagátoři modernizace a využívání zdrojů podporovali "moderní" mobilní společnost, ale klasické formy mobility označovali za zastaralé, zaostalé a neudržitelné. V pozadí je dávný a dobře známý kulturní konflikt mezi mobilními a usedlými komunitami, které se jeví jako vzájemně nedůvěřivé vůči chování a životnímu stylu těch druhých. Zmenšování pasteveckého prostoru je tedy stejně tak územní fenomén zaměřený na rozlohu a vzdálenost jako politický, sociokulturní a rozvojovou teorií inspirovaný proces, který ve většině zemí urychlil programy sedentarizace a usazování mobilních komunit. Vyvrcholením tohoto procesu by mohlo být tzv. konečné usazení všech kočovníků, které bylo v posledním desetiletí realizováno v Čínské lidové republice. Moje diskuse o "tragédii odpovědnosti" bude příkladem procesu, který proběhl v pasteveckém prostoru, a poukáže na diverzitu a rozdíly v legislativě v rámci sociálních a klimatických změn ve vysokohorském asijském pasteveckém prostoru.

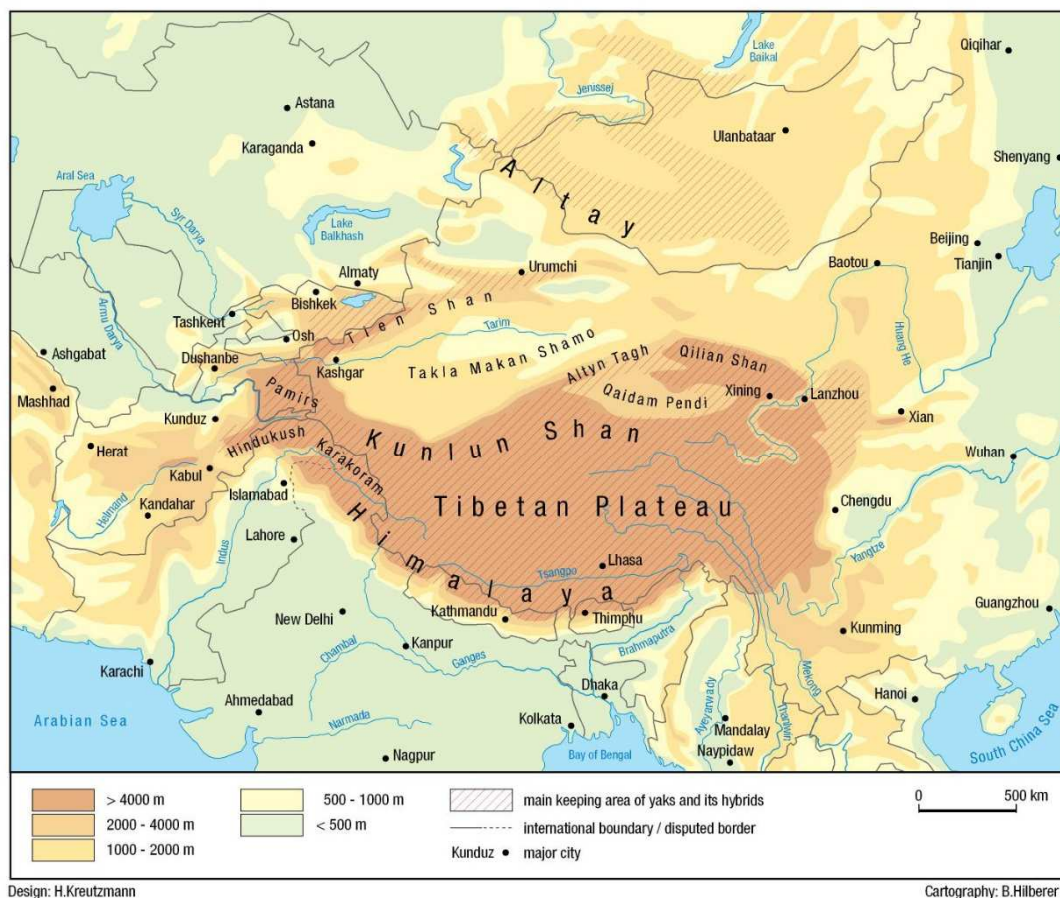
Klíčová slova

Útlum pastevectví, pastviny, přesídlování, Střední Asie, tragédie odpovědnosti, jižní Asie

Úvod

V období mezi Mezinárodním rokem udržitelného rozvoje hor (2022), který vyhlásila OSN, a nadcházejícím Mezinárodním rokem pastevectví (2026) je vhodné znovu zvážit postavení pastevectví a zamyslet se nad účastí jeho aktérů na rozhodování v jednotlivých zemích. Pastviny a louky tvoří nejrozsáhlejší oblast horské krajiny, která byla po staletí začleňována do lidských strategií využívání okolního prostředí a široce přispívala k přežití člověka v drsných a odlehlých podmínkách. Přesto byli pastevci ve většině společností považováni za bezvýznamné a okrajové lidi z periferie; v historii lidstva existovalo jen velmi málo výjimek, jako například dominantní Mongolská říše rozprostírající se ve středověku po celé Eurasii. Takové stepní říše je třeba odlišovat od horských oblastí, kde je téma periferizace a odlivu na okraj společnosti všudypřítomné. V tomto příspěvku bych chtěl upozornit na opomíjené a stranou zájmu stojící regiony velehorské Asie a zdůraznit jejich rozmanitost v ekologických, ekonomických a sociálně-politických dimenzích. Tyto posuny nejsou dány vlastnostmi ani nevyplývají z přírodních zákonů; jsou spojeny se závislostmi na cestě a vnějšími zásahy do životních podmínek ze strany mocných aktérů a kontrolujících států. Bližší pohled by mohl ukázat, jak

společenský vývoj formuje životní podmínky pastevců a jak jsou pastviny ovlivněny rozhodováním v městských oblastech, které jsou daleko od odlehlých pastvin.

Obrázek 1: Vysokohorská Asie – oblast chovu jaků. Zdroj: Upraveno podle Hermann Kreutzmann 2012; str. 3

Charakteristika oblasti

Širší himálajský oblouk tvoří pohoří zahrnující hlavní horské systémy, jako je Ťan-šan, Pamír, Hindúkuš, Karákóram, Himálaj a Kun-lun-šan, přičemž poslední jmenované pohoří uzavírá Tibetskou náhorní plošinu, a je ekologicky mimořádně rozmanitou horskou oblastí s výraznými vrcholy a rozsáhlými náhorními plošinami.¹ Strmé horské svahy a hluboce zaříznutá údolí, zaledněné oblasti nad hranicí sněžné čáry, pouště a stepi, lesy, pastviny a mokřady tvoří region, který nabízí omezený prostor pro horská společenství, jež se mohou usadit v kompaktních

¹ Kathleen A. Galvin, Robin S. Reid, Roy H. Behnke a N. Thompson Hobbs (eds.): *Fragmentace v semiaridních a aridních krajinách: Consequences for human and natural systems [Důsledky pro lidské a přírodní systémy]*. Dordrecht, Springer 2008; Hermann Kreutzmann, Yang Yong a Jürgen Richter (eds.): *Regionální seminář ve Lhasě 2010. Pastevectví a hospodaření na pastvinách na Tibetské náhorní plošině v kontextu klimatických a globálních změn*. Bonn, GIZ 2011; Dennis P. Sheehy, Daniel Miller a Douglas A. Johnson, "Transformation of traditional pastoral livestock systems on the Tibetan steppe", In: *Sécheresse* 17 (1-2), 2006; Rashmi Singh a Carol Kerven. "Pastoralism in South Asia. Contemporary stresses and adaptations of Himalayan pastoralists", In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (21), 2023.

oázách, a rozsáhlé oblasti pro extenzivní formy pastevectví. Ta se ve vyšších polohách značně shoduje s rozšířením jaka a jeho kříženců, indikátorových druhů pro komplexní formy pastevectví (obr. 1). V nižších polohách převažují ovce a kozy jako tržní hospodářská zvířata.

Vysoké asijské horské masivy často skrývají malé a kompaktní oázy v hluboce zaříznutých údolích určených pro závlahové zemědělství, ve srovnání s často více než polovinou celého jejich území, které lze využít pro různé formy chovu zvířat a dobytka. Rozsáhlé plochy pastvin někdy nabízejí jen skromné zdroje krmiva, které ekonomicky přispívají pouze v případě, že se velké plochy spojují a hospodaří s nimi přes velké vzdálenosti. Není tedy překvapující, že kvůli sezónnímu kolísání dostupnosti krmiva byla dlouhodobá a krátkodobá mobilita součástí lidské adaptace po staletí prostřednictvím udržitelného využívání a zachování přírodních zdrojů. Romantická představa svobodně se pohybujících nomádů, kteří se vyhýbali osídleným a spravovaným oblastem, pravděpodobně nikdy neexistovala, ačkoli únik před státem a osvobození od vykořisťování a vyvlastňování byly často jejich cílem.²

Pastevecká společenství byla stejně závislá na svých usedlých sousedech kvůli zásobování obilím a dalším zbožím, zároveň byla města a vesnice trhy pro produkty z chovu zvířat a pro nákup základních potřeb. Velká poptávka po všech typech dopravních služeb spojovala usazená společenství s kočovnými komunitami. Tyto komunity byly navzájem propojeny s regionálními vládci a panovníky, spotřebiteli a zákazníky, a vyžadovaly flexibilní reakce na měnící se mocenské struktury v prostoru a čase.

Příchod a expanze koloniálních mocností do vysokohorské Asie vedly k vícestrannému soupeření, které vyústilo ve vymezení nároků a určení sfér vlivu; nakonec to mělo za následek vymezování imperiálních hranic a regionálních hranic. Když se vymezené hranice staly efektivními geopolitickými nástroji státní kontroly v pohraničí, významně to ovlivnilo rozsah mobility pasteveckých společenství a vedlo ke zmenšování pasteveckých prostorů tím, že jim byl odepřen přístup a omezena práva.

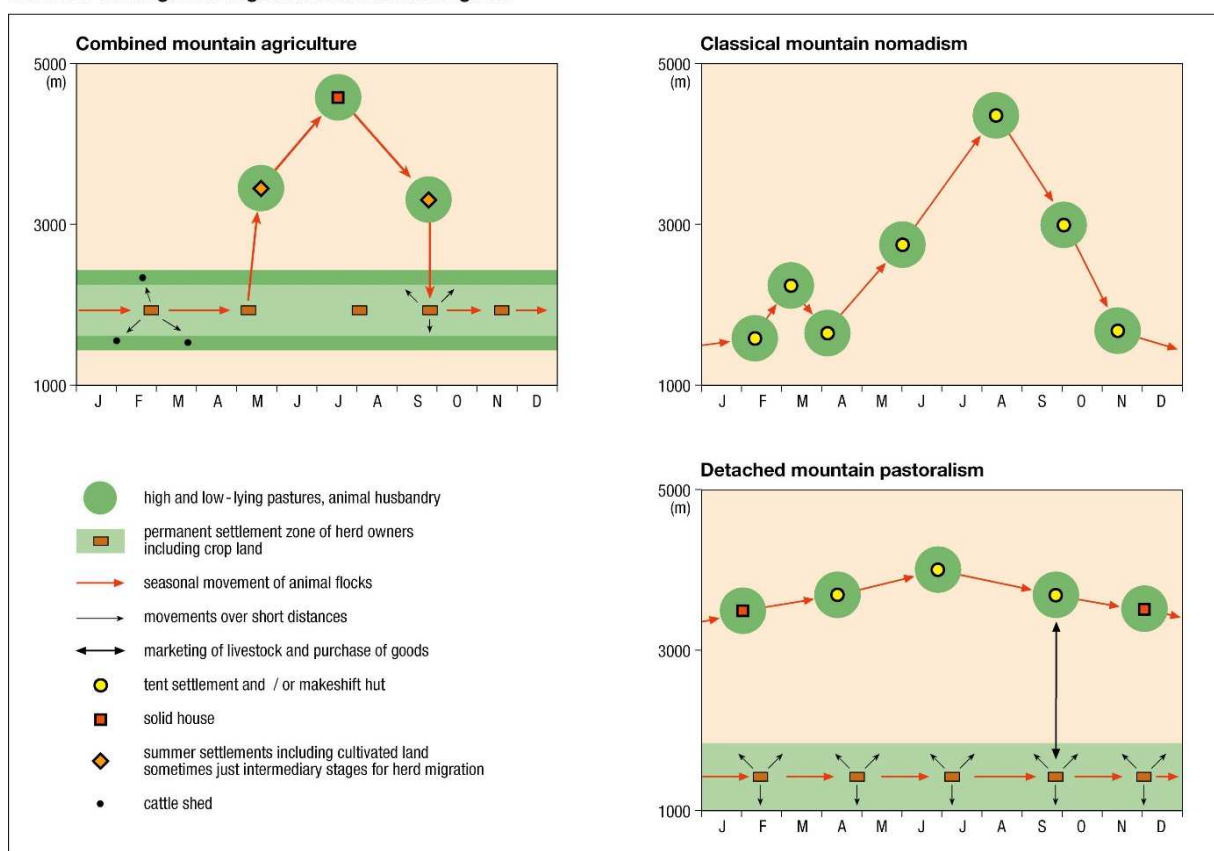
Významnými příklady jsou omezené pohyby afghánských kočovníků přes Durandovu linii, která dnes odděluje Afghánistán od Pákistánu, na jejich cestě z letních pastvin v horách Hindúkuše do úrodných oáz v údolí Indu během zimy.³ Konflikt o Kašmír mezi Indií a

² Viz James C. Scott, *The art of not being governed. An anarchist history of upland Southeast Asia*, Yale University Press, New Haven; Hermann Kreutzmann, "Boundary-making as a strategy for risk reduction in conflict-prone spaces". In: Detlef Müller-Mahn (ed.): *The spatial dimension of risk. How geography shapes the emergence of riskscapes*, Milton Park, Routledge 2013a, s. 154-171; Hermann Kreutzmann, "Pamirs at the crossroads", In: Jelle Wouters & Michael Heneise (eds.): *The Routledge handbook of contemporary highland Asia*, Milton Park, Routledge 2022, s. 116-128.

³ Richard Tapper, 'Who are the Kuchi? Nomad self-identities in Afghanistan'. In: *Journal of the Royal Anthropological Institute* 14, 2008, p. 97-116.

Pákistánem zásadně zasáhl do sezónního stěhování kočovných pasteveckých skupin Bakerwalů přes kontrolní linii.⁴ Mnoho dalších příkladů je známo z Pamíru, kde uzavření hranic bránilo pastevcům, obchodníkům a poutníkům v přechodu z Ruska nebo Sovětského svazu do Číny či Afghánistánu, nebo v posledních letech mezi nově nezávislými středoasijskými republikami.⁵ Karavany se solí z Tibetské náhorní plošiny dodávaly po staletí cennou komoditu himálajským komunitám, ale po dobytí Číny jim v přechodu z Tibetu do Nepálu bránily vynucené hranice a jejich uzavírání.⁶ Tento vývoj ovlivnil a změnil postavení indických pastevců v Himálaji; obchodní cesty a způsoby výměny se přizpůsobily migračním trasám pastevců.⁷

Pastoral Strategies in High Asian Mountain Regions

Obrázek 2: Pastevecké strategie ve vysokohorských oblastech Asie: Klasické formy byly v důsledku kolektivizačních procesů rozšířeny o oddělené horské pastevectví. Zdroj: Hermann Kreutzmann

⁴ Padma Ladon, Marcus Nüsser and Satish Chandra Garkoti, 'Mountain agropastoralism. Traditional practices, institutions and pressures in the Indian Trans-Himalaya of Ladakh'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (30), 2023; Aparna Rao and Michael Casimir, 'Vertical Control in the Western Himalaya: Some Notes on the Pastoral Ecology of the Nomadic Bakrwal of Jammu and Kashmir', In: *Mountain Research and Development* 5 (3), 1985, p. 221–232.

⁵ Hermann Kreutzmann, *Pamirian Crossroads. Kirghiz and Wakhi of High Asia*. Wiesbaden, Harrassowitz 2015.

⁶ Barry C. Bishop, *Karnali under stress. Livelihood strategies and seasonal rhythms in a changing Nepal Himalaya*. Chicago, Chicago University Press 1990; Christoph von Fürer-Haimendorf, *Himalayan traders. Life in Highland Nepal*. London, J. Murray 1975.

⁷ Ramachandra Guha, *The unquiet woods: Ecological change and peasant resistance in the Himalaya*. New Delhi: Oxford University Press; Chandra Singh Negi, 'Declining transhumance and subtle changes in livelihood patterns and biodiversity from the Kumaon Himalaya', In: *Mountain Research and Development* 27 (2): 114–118; Tirthankar Roy, 'Changes in wool production and usage in Colonial India', In: *Modern Asian Studies* 37 (2), 2003.

Zmenšování prostoru pro pastvu nebylo způsobeno jen přerušením migračních cest; na omezení dostupných oblastí se podílely také předpisy a kontrola, stejně jako postupující modernizace v podobě budování infrastruktury, rozvoje těžebního průmyslu a šíření osídlení. 20. století se vyznačuje výstavbou infrastruktury, obhospodařováním původně nedotčených ploch, odlesňováním a novým pohledem na využití přírodního bohatství a možností těžby, spolu s nárůstem počtu obyvatel a rozšiřováním osídlení. Archaické formy extenzivních forem pasteveckých praktik našly svůj protipól v duchu modernizace a technologického pokroku (obr. 2). Vznikly dva směry: První byl charakteristický ideologií inspirovanou kolektivizací, při které došlo k opuštění „klasických“ spojení mezi kombinovaným horským zemědělstvím a nomádstvím. Pasterectví v horách se oddělilo – pěstování plodin se přesunulo do kolektivních farem a chov zvířat do nezávislých a soběstačných pastevních kolektivů – a stalo se zavedenou výrobní strategií s využitím motorizované dopravy mezi pastevními tábory. Druhý směr naznačoval budoucí vize, ve kterých měl stacionární chov zvířat nahradit volně se pohybující stáda. Podporovatelé modernizace a využívání zdrojů podporovali „moderní“ mobilní společnost, ale tradiční formy mobility označovali za zastaralé a zaostalé. Klasická mobilita stád jako součást živobytí pasteveckých komunit byla považována za „tradiční“ a byla stigmatizována jako socioekonomicky stagnující a méně produktivní zemědělská praxe. V základu je tento fenomén starým a dobře známým kulturním konfliktem mezi mobilními a usazenými komunitami, které jsou navzájem podezřívavé vůči chování a životnímu stylu toho druhého. Tím pádem je zmenšování pasteveckých prostorů jak prostorovým jevem zaměřeným na oblast a vzdálenost, tak politickým, sociokulturním a teorií rozvoje inspirovaným procesem, který urychlil programy usazování mobilních komunit ve většině zemí. Vyvrcholením tohoto procesu by mohlo být takzvané konečné usazení všech nomádů v Čínské lidové republice od počátku 21. století.⁸

⁸ K diskusi, která je zde uvedena, viz odkazy a případové studie: Hermann Kreutzmann (ed.), *Pastoral practices in High Asia. Agency of development effected by modernisation, resettlement and transformation*. Springer, Dordrecht 2012; Hermann Kreutzmann, 'The tragedy of responsibility in High Asia. Modernizing traditional pastoral practices and preserving modernist worldviews', *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 3 (7), 2013b; Michele Nori. *Assessing the policy framework in pastoral areas of Asia*. San Domenico di Fiesole, European University Institute, 2022; Michele Nori and Ian Scoones, 'Rethinking policies for pastoralists. Governing the rangelands', *The Rangeland Journal* 45 (2), 2023, p. 53-66; Ian Scoones and Michele Nori, 'Living with and from uncertainty. Lessons from pastoralists for development'. In: Ian Scoones (ed.): *Pastoralism, uncertainty and development*. Rugby, Practical Action Publishing 2023.

Převzatá zodpovědnost: mezi neznalostí a tragédií

Moje diskuse o „tragédii zodpovědnosti“ bude příkladem procesu, který se odehrál v pasteveckých oblastech ve vysokohorské Asii v rámci sociálních a klimatických změn. Proč by mělo být vhodné označit vývojový proces jako „tragédii“ a proč by takové nepříznivé označení mohlo být a bylo spojeno s „odpovědností“? Zdá se, že zde existuje souvislost s dřívějším diskurzem o vyčerpání zdrojů a ztrátách životního prostředí. Zásadní a dlouhotrvající debata o „tragédii společných statků“, kterou inicioval Garret Hardin v roce 1968, byla jeho snahou propagovat a ukázat, jak by liberální politika privatizace mohla zachovat cenné půdní zdroje.⁹ Převod společného vlastnictví do soukromých rukou byl věřícím v tržní síly určen jako ideální řešení pro optimalizaci využívání zdrojů a zachování půdy. Elinor Ostromová a její tým prokázali na mnoha případových studiích opačné účinky a zpochybnili toto axiomatické paradigma tradiční moudrosti.¹⁰

V mém přístupu se pojem „tragédie“ objevuje ve vztahu k pastevním zdrojům jako třístranný prvek. Za prvé, tragédie se objevuje v podobě zanedbávání a ignorance ze strany státu. Když sociální a klimatické krize postihují ohrožená území a marginalizované skupiny lidí, často ze strany státních orgánů nebo podobných institucí není projevena dostatečná nebo žádná zodpovědnost, která by zranitelným komunitám pomohla nebo alespoň zmírnila jejich vystavení rizikům. Takovými událostmi mohou být sucha, zemětřesení, povodně a sesuvy půdy, ale také politické nepokoje, revoluce a/nebo občanské války. Za druhé, za tragédii lze označit aktivní vnější zásahy, kdy státní orgány zasahují do záležitostí komunit, aniž by se postižené a dotčené osoby podílely na rozhodování o jejich budoucnosti. Za třetí, dotčené subjekty a zainteresované strany jsou vnímány jako bezvýznamné a zanedbatelné komunity, s nimiž se dá zacházet metodami autoritativního řízení.

Vnější zásahy mohou být modernistické snahy, jako je kolektivizace zemědělců a pastevců, sedentarizace kočovníků, přesídlování komunit v případě výstavby přehrad. Rozvoj infrastruktury, kácení lesů spolu s denudací a desertifikací by mohly vést ke změně vlastnických práv a změnám zděděných postupů, novým pravidlům a předpisům. Ta by mohla být změněna tak, že by lidé byli vyhnáni nebo nuceni se jim podříditi. Vládní kroky a opatření mají široký

⁹ Garret Hardin, 'The tragedy of the commons', In: *Science* 162, 1968, p. 1243-1248.

¹⁰ Elinor Ostrom, Joanna Burger, Christopher B. Field, Richard B. Norgaard, and David Policansky, 'Revisiting the commons: local lessons, global challenges', In: *Science* 284 (9 April 1999), p. 278-282; Elinor Ostrom, Thomas Dietz, Nives Dolšák, Paul C. Stern, Susan Stonich, and Elke U. Weber (eds.), *The drama of the commons*. National Academy Press, Washington DC 2002.

rozsah sahající od realizace rozvojových balíčků až po úplné vyvlastnění společných a soukromých zdrojů.

Pastviny a louky představují největší extenzivně využívaný prostor v horských oblastech a vysokohorských stepích Střední a jižní Asie. Vnímaná výzva spojit socioekonomickou modernizaci s ekologickou udržitelností vedla v posledních letech k závažným formám zásahů a silovým zásahům s dlouhodobými důsledky. Tvůrci politik se ve svých plánech rozvoje kočovníků, kočovných a periferních pastevců snaží kombinovat obě strategie. Nárok a udržitelnost jsou dva dominantní aspekty, které utvářejí vztahy mezi člověkem a životním prostředím v oblasti vody, pastvin a lesů.

Vysokoasijské pastviny a horské louky se rozkládají na rozsáhlých plochách, které jsou obvykle vyhrazeny pro marginální komunity a periferní lokality na hranicích lidských sídlišť z hlediska nadmořské výšky, aridity a teploty. Klasickými tématy debat byly praktiky intenzivního využívání a limity ekumény. Termín ekuména představuje celkový obyvatelný prostor na Zemi; na jejích vysokoasijských hranicích lidé vyvinuli přizpůsobené praktiky, které jim umožňují přežít ve velkých nadmořských výškách, na okrajích nížinných a horských pouští nebo v amfibiální zóně mokřadů. Jejich kritici je dříve označovali za zaostalé a pohrdali jimi jako nemoderními. V posledních letech se jejich praktiky dočkaly zvýšeného ocenění jako strategie, které jsou příznivě přizpůsobené pro přežití a pro zachování ohrožených ekosystémů.¹¹

V době diskuzí o možnostech „zelené ekonomiky“, proveditelnosti „platby za ekosystémové služby“, hrozbě „vyvlastňování půdy“ a kontroverzních postojích k „právům vlastnictví“ stojí za to zaměřit se na společnost, prostor a udržitelnost z rurální perspektivy a učit se od okrajů ekumény a opomíjených ekonomik o adaptaci na klimatické a sociální změny. Rozdíl mezi teoretickými přístupy a skutečnou praxí odhaluje velkou propast, jejíž prozkoumání by mohlo poskytnout důležité poznatky pro řešení budoucích problémů.

Prostorová kontrola a neoliberální expanze působily jako hnací síly pro vytvoření trvalých osad pro dříve kočovné obyvatelstvo. Tento přístup, motivovaný ideologií, směřoval „...ke snížení flexibility ve prospěch koncentrace a usazení. Modernizační teorie, převedená do rozvojových praktik, zahrnula všechny aspekty pastevectví a snažila se vylepšit techniky chovu,

¹¹ Shekhar Pathak, *The Chipko Movement: A People's History*. New Delhi, Permanent Black 2021; Rashmi Singh and Carol Kerven, 'Pastoralism in South Asia. Contemporary stresses and adaptations of Himalayan pastoralists', In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (21), 2023; Vasant K. Saberwal, *Pastoral politics. Shepherds, bureaucrats, and conservation in the Western Himalaya*. Delhi, Oxford University Press 1999; Chetan Singh, *Natural Premises: Ecology and Peasant Life in the Western Himalaya. 1800-1950*. Delhi, Oxford University Press 1998.

využívání pastvin, transport zvířat a produktů a související zpracovatelské metody, aby zvýšila hodnotu produktů z živočišné výroby.”¹² Antagonismus vystupuje na povrch při setkání mobilních a usedlých obyvatel. Oba přívrastky odkazují na převládající dichotomie: tradice a modernost, slabý a silný, venkov a město, pomalý a rychlý pohyb. V horské terminologii to bylo zachyceno v antagonismu vysočina-nížinná oblast, který má původ v zakořeněné podezíravosti vůči mobilním lidem ze strany usedlých komunit. Opozice mezi mobilními a usedlými obyvateli často zakrývá zásadní rozdíly ve vnímání toho, jak by podle rozhodujících činitelů měl rozvoj vypadat a čeho by mělo být dosaženo. V následujícím textu se zaměřím na modernizaci tradičních postupů a tendence zachovat modernizaci jako klíčový koncept rozvoje.

Teorie modernizace aplikovaná v globálním a národním kontextu

Teorie modernizace se zdá být společným jmenovatelem překračujícím ideologické hranice během studené války, během níž se kapitalističtí experti na rozvoj a komunističtí centrální plánovači snažili změnit životní styl lidí, aby dosáhli vyšší úrovně výroby a blahobytu. Kočovnictví bylo jedním z jejich hlavních cílů; usazování kočovníků bylo mocným symbolem a viditelným dokladem toho, že došlo ke změně.

Usazování kočovníků vedlo k rané verzi zabírání půdy, vyvlastňování zděděného přístupu ke zdrojům a přeměně zdrojů, i když se odehrávalo hlavně v hranicích národních států a podporovalo vstupově náročné formy zemědělství s cílem zvýšit materiální produkci. Například kolektivizace ve svých sovětských a čínských interpretacích a projevech významně změnila a formovala vysokohorské pastevecké praktiky. Přeměna pastvin na ornou půdu způsobila jeden z nejvýznamnějších dopadů degradace půdy na životní prostředí na Zemi. Například v kazašské stepi bylo během necelých sedmi let přeměněno 25 milionů hektarů pastvin na ornou půdu.¹³ Následný proces degradace je většinou nevratný; polovina této půdy mezitím upadla v úhor. Neočekávalo se, že by se orná půda opět vrátila na pastviny.

Kazašský příklad je dobrým příkladem toho, jak jsou nucené změny zakořeněné v koloniálních strategiích a jak vytvářejí závislost na pasteveckých praktikách. Ruská okupace severních pastvin a následná územní kontrola a vytváření hranic v 19. století připravily Kazachy o některé z jejich nejúrodnějších pastvin. Po roce 1868 prohlásila ruská koloniální správa veškerou půdu za státní majetek, čímž vyvlastnila bývalé vlastníky rozptýlených pastvin a půdu

¹² Hermann Kreutzmann and Stefan Schütte, ‘Contested Commons – Multiple insecurities of pastoralists in North-Eastern Afghanistan’, In: *Erdkunde* 65 (2), 2011, p. 99-119.

¹³ Sarah Cameron. *The hungry steppe. Famine, violence, and the making of Soviet Kazakhstan*. Ithaca, Cornell University Press 2018.

dala do užívání pastevcům. Zejména půda v severních částech, letní pastviny kazašských pastevců, byla zkonfiskována, aby se zde mohli usadit kozáci a ruští rolníci.¹⁴ Spolu s těmito zásahy byl učiněn první pokus o stanovení migračních tras a kontrolu mobility zavedením daní. Tyto zásahy změnily ekonomiku kazašské stepi tím, že nejlepší půdu přidělily přistěhovalým osadníkům a Kazachy připravily o jejich nejlepší zdroje.¹⁵ Došlo tak k formalizaci a posílení vzájemných vazeb a závislostí zemědělců a pastevců.

Tato cesta k rozvoji byla přerušena v listopadu 1927, kdy měla být během „šesté krajské konference komunistické strany“ vyvlastněna a zlikvidována kazašská elita, a to deportací těchto osob a jejich rodin, což oslabilo struktury kmenové solidarity v rámci komunity. Konec dekolonizace byl umocněn nuceným výkupem obilí a rostoucími represemi. Dalším důsledkem těchto tvrdých zásahů bylo opětovné povolení migrace externích osadníků do Kazachstánu. Aniž bychom zacházeli do dalších podrobností, náhlý konec tzv. dekolonizační fáze opět změnil strukturu obyvatelstva v Kazachstánu a připravil fázi nucené kolektivizace, sedentarizační politiky pro mobilní pastevece a konfiskace hospodářských zvířat.¹⁶ Více než půl milionu kazašských domácností bylo nuceno se trvale usadit a stát se členy *kolchozů* a státních statků (*sovchozů*); totéž se týkalo zemědělců a příslušníků jiných národností. Tyto vnější zásahy se setkaly se silným odporem kazašské komunity, což vedlo k vážné krizi se škodlivými dopady na blahobyt obyvatelstva, hospodářskému úpadku, ztrátě hospodářských zvířat jako základního bohatství domácností a nakonec k odchodu statisíců Kazachů na východ do Číny.

Pokles živočišné výroby v Kazachstánu si vyžádal několik let na vyrovnání ztrát. Počet ovcí klesl z vrcholu v roce 1928 na méně než pětinu v polovině 30. let, kdy se naplno rozběhla kolektivizace. Trvalo až do roku 1958, než se tento úbytek podařilo vyrovnat a dosáhnout stejných stavů zvířat jako před 30 lety. Druhým významným krokem pak byla přeměna stepní půdy na zemědělská pole, což ještě zesílilo důsledky katastrofálního plánování a realizace mnohostranného modernizačního balíčku. Od roku 1954 se rozloha zemědělské půdy využívané k produkci obilí a krmiv během necelých pěti let zvýšila pětikrát.¹⁷ Krátce po těchto

¹⁴ George J. Demko, *The Russian colonization of Kazakhstan, 1896-1916*. Bloomington, Indiana University Press 1969.

¹⁵ Niccolò Pianciola, 'Nomads and the state in Soviet Kazakhstan'. In: David Ludden (ed.): *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. New York: Oxford University Press 2019.

¹⁶ Viz Sarah Cameron. *The hungry steppe. Famine, violence, and the making of Soviet Kazakhstan*. Ithaca, Cornell University Press 2018; Anatoly M. Khazanov, 'Pastoralism and property relations in contemporary Kazakhstan', In: Anatoly M. Khazanov and Günther Schlee (eds.): *Who owns the stock? Collective and multiple property rights in animals*. New York: Berghahn Books 2012; Niccolò Pianciola, 'Nomads and the state in Soviet Kazakhstan'. In: David Ludden (ed.): *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. New York: Oxford University Press 2019.

¹⁷ Podrobnou analýzu a grafický popis viz Iliya I. Alimaev and Roy Behnke, 'Ideology, land tenure and livestock mobility in Kazakhstan'. In: Kathleen A. Galvin, Robin S. Reid, Roy H. Behnke and N. Thompson Hobbs (eds.):

proměnách zemědělsko-pasteveckého prostředí v roce 1962 odešli Kazaši z Číny do Sovětského svazu, což je forma zpětné migrace a pružné reakce, která v posledních letech našla nový impuls.¹⁸ Nicméně tyto vnější zásahy s dalekosáhlými důsledky nemají jednosměrné účinky, pokud jde o využívání pastvin a přeshraniční migraci.

Podobné procesy probíhaly na jih a východ od sovětské říše v různých podobách a s různou účinností. Z pastevců se stali zemědělci. Od Afghánistánu po Bhútán vedly modernizační strategie od poslední čtvrtiny 20. století ke snižování počtu pastevců a k četným programům a balíčkům na modernizaci zemědělství.¹⁹ Formy rozvoje zaměřené na vstupy měly za cíl zvýšit produktivitu. V obou oblastech se vnímání modernizace výrazně nelišilo. Pokračoval proces osídlování a v pravém duchu modernizační teorie se počítalo se sblížením životních stylů, což znamenalo usídlení všech lidí.

Po skončení studené války se zdálo, že změna vlastnických režimů a globální výměna znalostí jsou novým impulsem a hnací silou pro studium pastevectví. Debata o vztazích mezi člověkem a životním prostředím se opět zaměřila na adaptační strategie využívání okrajových zdrojů, což nakonec vedlo k odklonu od přijímání pastevectví jako produkčního systému niky, když se prosadila paradigma klimatických změn a biodiverzity.²⁰ Druhá oblast pozornosti souvisí s otázkami správy a (ne)bezpečnosti, kdy se diskutuje o přivlastňování prostoru jako součásti civilizačního a modernizačního projektu v éře globalizace. Obě perspektivy implicitně obsahují kritiku vnějších zásahů ze strany dominantních aktérů a mocných zainteresovaných stran, stejně jako odmítnutí kapitalistických a komunistických konceptů modernizace. Nahrazení strategií rozvoje z doby studené války „globálními“ přístupy vedoucími od „plánu k trhu“ se jeví, že ještě více omezilo možnosti a postupy, které političtí plánovači zkoumají a

Fragmentation in semiarid and arid landscapes: Consequences for human and natural systems. Dordrecht, Springer 2008, p. 151–178; Ingvar Svanberg, 'Turkistani Refugees'. In: Peter A. Andrews (ed.): *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*. Wiesbaden, Reichert 1989, p. 591-601.

¹⁸ Astrid Cerny, 'Going where the grass is greener: China Kazaks and the Oralman immigration policy in Kazakhstan', In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 1 (2), 2010, p. 218-247; Carol Kerven, Sarah Robinson and Roy Behnke, 'Pastoralism at scale on the Kazakh rangelands: From clans to workers to ranchers', In: *Frontiers in Sustainable Food Systems* 4 (590401), 2021.

¹⁹ Kuenga Namgay, Joanne Millar, Rosemary Black and Tashi Samdup, 'Transhumant agro-pastoralism in Bhutan. Exploring contemporary practices and socio-cultural traditions'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 3 (13), 2013; Liz Alden Wily, 'The battle over pastures: the hidden war of Afghanistan', *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée* 133, 2013, pp. 95-114.

²⁰ Eckart Ehlers and Hermann Kreutzmann (eds.), *High mountain pastoralism in Northern Pakistan*. Steiner, Stuttgart 2000; Michele Nori and Jonathan Davies, *Change of wind or wind of change? Climate change, adaptation and pastoralism. The world initiative for sustainable pastoralism*. IUCN, Nairobi 2007; Deepika Rawat and Udo Schickhoff, 'Changing Climate Scenario in High Altitude Regions: Comparison of Observed Trends and Perceptions of Agro-Pastoralists in Darma Valley, Uttarakhand, India'. In: Udo Schickhoff, R. B. Singh and Suraj Mal (eds.): *Mountain Landscapes in Transition. Effects of Land Use and Climate Change*. Cham, Springer 2022, p. 429-474; Emery Roe, Lynn Huntsinger, and Keith Labnow, 'High reliability pastoralism', In: *Journal of Arid Environments* 39, 1998, p. 39-55.

kteřé rozvojoví aktéři uplatňují. Spektrum změn překračuje ideologické a regionální hranice (obrázek 3).

Obrázek 3: Přeshraniční transmontánní obchodní trasy spojující vysokohorskou Asii. Zdroj: Hermann Kreutzmann

Přesídlení na čínský způsob

Čínská vláda aktivně zasahuje do všech oblastí pasteveckého hospodaření a praktik. Po kolektivizaci a deregulaci, které vedly k zavedení systému odpovědnosti domácností, byl zvolen nový přístup. Současné celostní zásahy čínského státu lze označit jako oživení státního řízení a pragmatického přístupu k modernizaci, pokud tento přístup vůbec někdy zanikl. Přímočarý a izolovaný přístup ke změně způsobu obživy na venkově v pasteveckých oblastech zahrnuje značné finanční příspěvky a odbornou podporu z bohatých pobřežních oblastí Číny a je centrálně plánovaný.²¹ Vyhlášení „Dvanáctého pětiletého plánu projektu sedentarizace

²¹ Pro Tibet viz přehled v Andreas Gruschke and Ingo Breuer (eds.), *Tibetan pastoralists and development: Negotiating the future of grassland livelihoods*. Wiesbaden, Reichert 2017; Hermann Kreutzmann, 'Pastoral practices on the move. Recent transformations in mountain pastoralism on the Tibetan Plateau'. In: Hermann Kreutzmann, Yang Yong and Jürgen Richter (eds.): *Regional Workshop in Lhasa 2010. Pastoralism and*

kočovníků v Číně“ bývalým premiérem Weng Ťia-paem v květnu 2012 se zdálo být konečným verdiktem nad osídlováním zbývajících pastevců ve Vnitřním Mongolsku, Tibetu, Sin-ťiang a přilehlých oblastech. Tento klíčový koncept je silně spojen s programy přesídlování, které do popředí staví aspekt mobilní versus usedlý. Podrobné předpisy mají širší důsledky týkající se snížení počtu osob aktivních v pastevectví, uplatňování „moderních“ technik v chovu a zdraví zvířat, zavádění sofistikovaného managementu pastvin prostřednictvím oplocení, zavádění úspor z rozsahu v řízení stád a uvádění živočišných produktů na trh. V pravém duchu teorie modernizace se budoucnost pastevců nepředpokládá pouze v usedlých podmínkách; zde je cílem konečná modernizace: modernity lze dosáhnout pouze v městském prostředí. Urbanizace je chápána jako ucelený proces, jehož výsledkem jsou městské čtvrti, které poskytují odpovídající infrastrukturu a přístup ke zlepšeným zdravotnickým zařízením a vzdělávacím institucím, a umožňují tak lidem stoupat na společenském žebříčku.²² V důsledku toho se městské čtvrti plánují a budují – ve velkém stylu – jako základní buňka „přesídlovacích programů“.

Zdůvodnění takového razantního kroku vychází ze zdůvodnění, které za hlavní příčinu označuje ekologickou krizi a opírá se o princip konvergence v teorii modernizace. Údajná degradace pastvin je záminkou k zásahu, který má zajistit cenný společenský zdroj. V tomto vnímání jsou pastevci vybráni jako viníci odpovědní za nadměrnou pastvu a bylo by třeba je kontrolovat.²³ Při posuzování hodnoty tohoto argumentu se setkáváme se dvěma konkurenčními myšlenkovými směry: Je mobilní pastevectví dobře přizpůsobenou a sofistikovanou formou využívání dostupných a přístupných okrajových zdrojů rozprostřených na rozsáhlých územích, nebo je mobilní pastevectví náchylné k přepásání a ničení vlastní

rangeland management on the Tibetan Plateau in the context of climate and global change. Bonn, GIZ 2011, p. 200-224; Dennis P. Sheehy, Daniel Miller and Douglas A. Johnson, 'Transformation of traditional pastoral livestock systems on the Tibetan steppe', In: *Sécheresse* 17 (1-2), 2006, p. 142-151. Further case studies are found in Gongbuzeren, Lynn Huntsinger and Wen Jun Li, 'Rebuilding pastoral social-ecological resilience on the Qinghai-Tibetan Plateau in response to changes in policy, economics, and climate', In: *Ecology and Society* 23 (2), 2018; Jarmila Ptáčková, 'Sedentarisation of Tibetan nomads in China. Implementation of the nomadic settlement project in the Tibetan Amdo area, Qinghai and Sichuan Provinces', In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 1 (4), 2011; Jarmila Ptáčková. *Exile from the grasslands. Tibetan herders and Chinese development projects*. Seattle, Washington University Press 2020. For Xinjiang see Hermann Kreutzmann. 'Kirghiz in Little Kara Köl – the forces of modernisation in Southern Xinjiang'. In: Hermann Kreutzmann (ed.): *Pastoral practices in High Asia. Agency of 'development' effected by modernisation, resettlement and transformation*. Dordrecht, Springer, p. 109-125.

²² Viz Hermann Kreutzmann, 'Transformation of high-altitude livestock-keeping in China's mountainous western periphery', In: *Études mongoles et sibériennes, centrasiatiques et tibétaines* 43-44, 2013c; Emilia Roza Sulek, *Trading Caterpillar Fungus in Tibet. When Economic Boom Hits Rural Area*. Amsterdam, Amsterdam University Press 2019.

²³ Viz Richard B. Harris, 'Rangeland degradation on the Qinghai-Tibetan plateau: A review of the evidence of its magnitude and causes', In: *Journal of Arid Environments* 74, 2010, p. 1-12.

základny. Pro oba názory lze poskytnout dostatek důkazů a pro vynesení rozsudku je třeba pečlivě prozkoumat konkrétní případy. Nelze vytvořit žádné obecné vzorce. V několika případech lze potvrdit, že nedostatek pracovních sil a pastevců přispěl k přepásání snadno dostupných lokalit, zatímco jiné lokality byly opuštěny a ponechány stranou.

V Číně se aktivní plánování zaměřuje na snížení využívání přírodních pastvin jako zdroje krmiv. Citují se mezinárodní úmluvy o ekologické ochraně, životním prostředí a rozvoji; experimentuje se s kompenzačními schématy, jako jsou platby za ekosystémové služby. Druhá linie argumentace je stejně důležitá, protože zde čínské orgány přebírají odpovědnost za zvýšení sociálního statusu pastevců. To se realizuje prosazováním geografické a sociální mobility. Usazování pastevců v městských oblastech, stejně jako zavádění centralizovaného a regulovaného chovu dobytka s menším počtem pracovních sil, znamená, že pastevci a jejich děti ztrácejí zdroj obživy a očekává se, že se budou věnovat jiným profesím.

Pastevecká budoucnost ve vysokohorské Asii

Regionální výrazy, které byly následně zavedeny pro nečínskou vysokohorskou Asii, mají společné to, že pozorujeme vylidňování pasteveckých periferií, zatímco lidé se stěhují do městských sídel a koncentrují se v nich. Zkušenosti z terénního výzkumu v himálajském pásmu Indie, Nepálu a Bhútánu nám říkají, že migranti pocházejí z nejdlehlších míst; v některých vesnicích byla téměř každá domácnost spojena s migračním schématem, které mohlo sahát až do jihovýchodní Asie, na Arabský poloostrov a do Evropy. Zatímco zdroj příjmů pro obživu spojuje vzdálené destinace s horskou vesnicí, druhá tendence ukazuje, že zbývající obyvatelé se přesouvají z venkovského do městského prostředí, aby zajistili členům domácnosti odpovídající školní a zdravotní zařízení. Z těchto vícečlenných domácností zůstávají ve svých vesnicích pouze starší lidé.

V Pamírském pohoří chybí mladá pastevecká pracovní síla, stejně jako v dalších oblastech Tádžikistánu a Kyrgyzstánu. Čeká nás nové drama? Stav v bývalých sovětských středoasijských republikách charakterizuje proces přechodu od státních vlastnických práv k nájemním a soukromým a/nebo komunitním pastevním právům. Kyrgyzstán zavedl v roce 2019 nový zákon o pastvinách a Tádžikistán jej v témže roce následoval.²⁴ Obě země uznávají

²⁴ Andrei Dörre, 'Land, people, and development interventions. The case of rangelands and mobile pastoralists in Central Asia'. In: Andrea Fischer Tahir and Sophie Wagenhofer (eds.): *Spatial Control, Forced Assimilation, and Projects of 'Progress' in the 19th and 20th Centuries*. Bielefeld, Transcript 2017; Andrei Dörre, 'Common pool resources, collaborative action, and local knowledge in High Asia'. In: Matthias Schmidt, Rune Steenberg, Michael Spies and Henryk Alff (eds.): *Beyond post-Soviet. Layered legacies and transformations in Central Asia*. Augsburg, Universität Augsburg 2021, p. 49-63; Michelle Lim, 'Laws, institutions and transboundary

důležitost využití přírodního potenciálu; takzvaní „noví chovatelé“ hojně využívají svých možností; upravená legislativa změnila pravidla a předpisy ve vztahu mezi státem jako vlastníkem půdy a uživateli pastvin.²⁵

V Afghánistánu jsou pozorovány procesy opětovného přechodu k nomádství, ačkoliv je zde vysoký výskyt protipěchotních min. Investoři, kteří hledají zisk z mobilního chovu zvířat, se chopili rizika navzdory přetrvávající a dokonce rostoucí nejistotě a špatné správě.²⁶ Navzdory všem rostoucím nejistotám se zdá, že přijetí nového zákona o pastvinách směřuje správným směrem. Zákon o pastvinách z roku 1970 kodifikoval vlastnická práva vlády. Poslední novela byla vyhlášena za vlády Talibanu v roce 2000. V současné době se zákon o pastvinách přepracovává pod vedením mezinárodních agentur tak, aby zahrnoval systémy správy pastvin založené na komunitách. Ustanovení z roku 1970 však doposud zůstávají oficiální politikou s malým vlivem na pastevecké praktiky a zásahy mocných aktérů.²⁷

Závěry

V kontextu tohoto článku může být pastevecké společenství vymezeno úžeji než obvykle. Lesy, pastviny a louky jsou cílovými oblastmi „modernizačního projektu“. Současný spor se odehrává v hraničním pásmu ekumeny, kde se stýkají státní a společná vlastnická práva a kde dlouhou dobu existovala určitá míra svobody pohybu a užívání. Rostoucí tlak na tyto společné statky změnil přístup tvůrců politik a plánovačů hospodaření s pastvinami, kteří dříve považovali pastviny a jejich obyvatele za „marginalizované lidi v zanedbaných oblastech“.²⁸ Debata o „tragédii společných statků“, kterou před více než půl stoletím vyvolal Garrett Hardin, se od svého předpokládaného východiska posunula kupředu a v poslední době výrazně nabrala na obrátkách. Zabírání půdy a vyvlastňování zdrojů se odehrává v prostředí, v němž lze snadno

pasture management in the High Pamir and Pamir-Alai mountain ecosystem of Central Asia'. In: *Law, Environment and Development Journal* 8 (1), 2012, p. 45-58; Sarah Robinson and Mark Whitton, 'Pasture in Gorno-Badakhshan, Tajikistan: common resource or private property?' In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 1(2), 2010, p. 198-217.

²⁵ Andrei Doerre, 'Promises and realities of community-based pasture management approaches: Observations from Kyrgyzstan', In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 5 (15), 2015; Tobias Kraudzun, 'Livelihoods of the 'New Livestock Breeders' in the Eastern Pamirs of Tajikistan'. In: Hermann Kreutzmann (ed.): *Pastoral practices in High Asia. Agency of 'development' effected by modernisation, resettlement and transformation*. Dordrecht, Springer 2012, p. 89-107; Hermann Kreutzmann and Teiji Watanabe (eds.), *Mapping transition in the Pamirs. Changing human-environmental landscapes*. Cham, Springer 2016.

²⁶ Stefan Schütte, 'Pastoralism, Power and Politics: Access to Pastures in Northern Afghanistan'. In: Hermann Kreutzmann(ed.): *Pastoral practices in High Asia. Agency of 'development' effected by modernisation, resettlement and transformation*. Dordrecht, Springer 2012, p. 53-69.

²⁷ Hermann Kreutzmann and Stefan Schütte, 'Contested Commons – Multiple insecurities of pastoralists in North-Eastern Afghanistan'. In: *Erdkunde* 65 (2), 2011, p. 99-119.

²⁸ Hermann Kreutzmann (ed.): *Pastoral practices in High Asia. Agency of 'development' effected by modernisation, resettlement and transformation*. Springer, Dordrecht, 2012, p. 323-336.

porušit zvyková práva a s komunitními postupy se nepočítá. Tento stav by se dal dobře označit jako „drama společných statků“, což je termín, který před dvaceti lety zavedla Elinor Ostromová a který by mohl situaci lépe vystihovat.²⁹ I v uplynulém desetiletí tlak na pozemkové zdroje stále rostl a vedl k nerovnému postavení zájmů. Hardinovým řešením, jak zmírnit „tragédii společných statků“, byla privatizace obecní půdy. V současné době jsme svědky alternativní formy privatizace – rozprodávání rozsáhlých ploch zemědělských půdních zdrojů mocným státním investorům a nadnárodním korporacím. „Drama společných statků“ nabírá na obrátkách a zdá se, že se jedná o „drama odpovědnosti“, v němž jsou ohroženy životně důležité zájmy venkovského obyvatelstva a komunit, které jejich vlastní vlády hrubě zanedbávají. Půda a pastviny – dokonce i odlehlé pastviny – ve světě komodifikace výrazně získaly na hodnotě. V našem kontextu je zanedbání chápáno jako vyjádření nedostatečných politik pro pastevecké komunity a jejich zájmy.

Mluvit o nedostatku odpovědnosti je dvojsečné. Až do 50. let 20. století byly pastevecké oblasti místy, kde lidé hledali útočiště před vládou, jak výrazně ukázal James Scott ve své knize o „umění nevládnout“.³⁰ Sympatie výzkumníků k periferii se proměnily v chamtivost správců. Byrokraté pronikli až k hranicím národních států, pohraniční oblasti byly začleněny do hlavního proudu společnosti a prostor pro vyhýbání se obrovsky zmenšil. Viděli jsme, jakou pozornost věnovala porevoluční Čína svým pasteveckým komunitám v posledních více než 70 letech. Čína má za sebou dědictví zásahů shora dolů doprovázených nejrůznějšími právními předpisy, balíčky pobídek a modernizačními programy. Co však udělali sousedé?

Indie a Pákistán zdědily politiku hospodaření s pasteveckými oblastmi jako koloniální dědictví. Obě země začaly vytvářet národní politiku obhospodařování pastevních oblastí poměrně pozdě, jako vedlejší efekt nové lesní legislativy. Jejich společným referenčním bodem byl „zákon o dobytku“ z roku 1871 a „lesní politika“ z roku 1894. V Pákistánu byla oznámena „Národní politika pro pastviny“; rozhodnutí o návrhu stále čeká na vyřízení

Indie změnila paradigma s „Národní lesní politikou“ (1988), v níž pastviny sehrály důležitou roli, následovanou „Národní environmentální politikou“ z roku 2006. V obou zemích se předpokládá zintenzivnění živočišné výroby s cílem uspokojit rostoucí poptávku trhu v prostředí snižující se dostupnosti pastevních oblastí.

²⁹ Elinor Ostrom, Thomas Dietz, Nives Dolšák, Paul C. Stern, Susan Stonich, and Elke U. Weber (eds.), *The drama of the commons*. Washington DC, National Academy Press 2002.

³⁰ James C. Scott, *The art of not being governed. An anarchist history of upland Southeast Asia*. New Haven Yale University Press.

Je patrné, že obě politiky nebyly schopny adekvátně reagovat na problémy, protože bylo v roce 2011 nezbytné rozhodnutí Nejvyššího soudu, které vyžádalo přípravu nových politik pro pastevectví v Indii. Podobná situace je i v Nepálu. Pouze Bhútán znárodnil své pastviny, učinil z pastevců – kteří podle předpokladů tvoří desetinu bhútánské populace – hlavní aktéry a v rámci „nového bhútánského zákona o půdě“ z roku 2007 je učinil oprávněnými uživateli pastvin.³¹ Zde vidíme, že státní správa se vážně snaží zajistit horským pastevcům odpovídající živobytí, a tím je motivovat k tomu, aby zůstali v horách a v blízkosti svých pastvin.

V jihoasijských zemích se diskutuje o přizpůsobení a úpravě jejich koloniálního dědictví v oblasti legislativy týkající se pastvin a lesů, která vede k výzvam, jež přináší přizpůsobení se změně klimatu a mezinárodní úmluvy o ochraně přírody. Pastevci patří mezi obyvatele venkova, kteří zůstávají hrubě opomíjeni. Jejich marginalizace a zanedbávání se staly opět zřejmými, když Mezinárodní centrum pro integrovaný rozvoj hor v roce 2019 zveřejnilo své „Hodnocení Himálaje v Hindúkuši“.³² Horští pastevci na 627 stranách víceméně chybí, což odráží jejich politické postavení a společenskou marginalizaci. Jako zúčastněné strany a aktéři jsou často zbaveni jakýchkoli práv a nároků. Na druhou stranu by mohli a museli hrát důležitou roli jako správci krajiny v transformacích souvisejících se změnou klimatu. Zmenšující se prostor pro pastevectví je často důsledkem opuštění zvykových pravidel ve prospěch státních zásahů pod záminkou ochrany přírody a zalesňování.³³ Pastevci ztrácejí místní trhy, protože produkce potravin se přesouvá z venkovských oblastí; základní potraviny pro zásobování venkovských domácností se často nakupují na městských trzích; odcizení kombinovaného horského zemědělství, v němž bylo pěstování plodin a chov dobytka silně propojeno, postupuje rychlým tempem. Takto se bývalé produkční oblasti postupně zmenšují a nakonec úplně mizí, jak dokládá Mezinárodní koalice pro půdu.³⁴ Jedním z hlavních nedostatků je promeškaná

³¹ Kesang Wangchuk, Jigme Wangdi and Tashi Dorji, 'Governance of rangeland in Bhutan: Institutions and policy initiatives'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (20), 2023; Sonam Wangdi and Nawang Norbu, 'Good fences are key to sustainable pasture management and harmonious pastoral society of Merak and Sakteng in Bhutan'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 8 (4), 2018. For Sikkim see Nisam Mang Luxom, Rashmi Singh, Laktsheden Theengh, Priyadarshinee Shrestha and Rishi Kumar Sharma, 'Pastoral practices, pressures, and human-wildlife relations in high altitude rangelands of eastern Himalaya: A case study of the Dokpa pastoralists of North Sikkim'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 12 (37), 2022.

³² Philippus Wester, Arabinda Mishra, Aditi Mukherji and Arun B. Shrestha (eds.), *The Hindu Kush Himalaya Assessment. Mountains, Climate Change, Sustainability and People*. Cham, Springer 2019.

³³ Pro Nepál viz Popular Gentle and Rik Thwaites, 'Transhumant pastoralism in the context of socioeconomic and climate change in the mountains of Nepal', In: *Mountain Research and Development* 36 (2), 2016, p. 173–183.

³⁴ International Land Coalition. *Uniting for land rights. Rangelands in Central and South Asia*. Rome, IFAD 2021. See for changes in the Karakoram Michael Spies, *Northern Pakistan. High mountain farming and changing socionatures*. Lahore, Vanguard 2019. Insights into the effects of climate change on pastoral adaptation are presented by Deepika Rawat and Udo Schickhoff, 'Changing Climate Scenario in High Altitude Regions: Comparison of Observed Trends and Perceptions of Agro-Pastoralists in Darma Valley, Uttarakhand,

příležitost k zapojení pastevců do rozhodovacích procesů a úplné ignorování jejich potenciálních přínosů. Toto je místo, kde můžeme naznačit potřeby diskutované v akademických kruzích a při přípravě na Mezinárodní rok pastvin a pasteveckých komunit OSN (IYRP) 2026. Měli bychom upozornit na důležitost širšího povědomí o rozmanitosti pastevectví a potřebu analýzy strategií přežití a adaptace na ekologické a sociální výzvy a omezení.

Dedikace

Tento článek je věnován památce zesnulého profesora Kazuo Mizušimy z Nihonské univerzity v Tokiu.

India'. In: Udo Schickhoff, R. B. Singh and Suraj Mal (eds.): *Mountain Landscapes in Transition. Effects of Land Use and Climate Change*. Cham, Springer 2022, p. 429-474.

Seznam použitých zdrojů

- ALIMAEV, Iliya I. and Roy BEHNKE. 'Ideology, land tenure and livestock mobility in Kazakhstan'. In: GALVIN, Kathleen A., Robin S. REID, Roy H. BEHNKE and N. Thompson HOBBS (eds.): *Fragmentation in semiarid and arid landscapes: Consequences for human and natural systems*. Dordrecht, Springer 2008, p. 151–178. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4906-4_7
- BISHOP, Barry C. *Karnali under stress. Livelihood strategies and seasonal rhythms in a changing Nepal Himalaya*. Chicago, Chicago University Press 1990.
- CAMERON, Sarah. *The hungry steppe. Famine, violence, and the making of Soviet Kazakhstan*. Ithaca, Cornell University Press 2018. DOI: <https://doi.org/10.7591/cornell/9781501730436.001.0001>
- CERNY, Astrid. 'Going where the grass is greener: China Kazaks and the Oralman immigration policy in Kazakhstan'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 1 (2). 2010, p. 218-247.
- DEMKO, George J. *The Russian colonization of Kazakhstan, 1896–1916*. Bloomington, Indiana University Press 1969.
- DÖRRE, Andrei. 'Promises and realities of community-based pasture management approaches: Observations from Kyrgyzstan'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 5 (15), 2015. 20 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13570-015-0035-8>
- DÖRRE, Andrei. 'Land, people, and development interventions. The case of rangelands and mobile pastoralists in Central Asia'. In: Andrea FISCHER TAHIR and Sophie WAGENHOFER (eds.): *Spatial Control, Forced Assimilation, and Projects of 'Progress' in the 19th and 20th Centuries*. Bielefeld, Transcript 2017, p. 65-89. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783839434871-004>
- DÖRRE, Andrei. 'Common pool resources, collaborative action, and local knowledge in High Asia', In: Matthias Schmidt, Rune Steenberg, Michael Spies and Henryk Alff (eds.): *Beyond post-Soviet. Layered legacies and transformations in Central Asia*. Augsburg, Universität Augsburg 2021, p. 49-63.
- EHLERS, Eckart and Hermann KREUTZMANN (eds.). *High mountain pastoralism in Northern Pakistan*. Stuttgart, Steiner 2000.
- FÜRER-HAIMENDORF, Christoph von. *Himalayan Traders. Life in Highland Nepal*. London, J. Murray 1975.

- GENTLE, Poplar and Rik THWAITES. 'Transhumant pastoralism in the context of socioeconomic and climate change in the mountains of Nepal'. In: *Mountain Research and Development* 36 (2), 2016, p. 173–183. DOI: <https://doi.org/10.1659/MRD-JOURNAL-D-15-00011.1>
- GONGBUZEREN, Lynn Huntsinger and Wen Jun LI. 'Rebuilding pastoral social-ecological resilience on the Qinghai-Tibetan Plateau in response to changes in policy, economics, and climate'. In: *Ecology and Society* 23 (2), 2018, 21 p. DOI: <https://doi.org/10.5751/ES-10096-230221>
- GRUSCHKE, Andreas and Ingo BREUER (eds.). *Tibetan pastoralists and development: Negotiating the future of grassland livelihoods*. Wiesbaden, Reichert 2017. DOI: <https://doi.org/10.29091/9783954907373>
- GUHA, Ramachandra. *The unquiet woods: Ecological change and peasant resistance in the Himalaya*. New Delhi, Oxford University Press 1989.
- HARDIN, Garret. 'The tragedy of the commons'. In: *Science* 162, 1968, p. 1243-1248. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.162.3859.1243>
- HARRIS, Richard B. 'Rangeland degradation on the Qinghai-Tibetan plateau: A review of the evidence of its magnitude and causes'. In: *Journal of Arid Environments* 74, 2010, p. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jaridenv.2009.06.014>
- International Land Coalition. *Uniting for land rights. Rangelands in Central and South Asia*. Rome, IFAD 2021, 12 p.
- KERVEN, Carol, Sarah ROBINSON and Roy BEHNKE. 'Pastoralism at scale on the Kazakh rangelands: From clans to workers to ranchers'. In: *Frontiers in Sustainable Food Systems* 4 (590401), 2021. DOI: <https://doi.org/10.3389/fsufs.2020.590401>
- KHAZANOV, Anatoly M. 'Pastoralism and property relations in contemporary Kazakhstan', In: Anatoly M. KHAZANOV and Günther SCHLEE (eds.): *Who owns the stock? Collective and multiple property rights in animals*. New York, Berghahn Books 2012, p. 139-158. DOI: <https://doi.org/10.1515/9780857453365-008>
- KRAUDZUN, Tobias. 'Livelihoods of the 'New Livestock Breeders' in the Eastern Pamirs of Tajikistan'. In: Kreutzmann, Hermann (ed.): *Pastoral practices in High Asia. Agency of 'development' effected by modernisation, resettlement and transformation*. Dordrecht, Springer 2012, p. 89-107. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-007-3846-1_5
- KREUTZMANN, Hermann. 'Pastoral practices on the move. Recent transformations in mountain pastoralism on the Tibetan Plateau'. In: KREUTZMANN, Hermann, Yang

- YONG, and Jürgen RICHTER (eds.): *Regional Workshop in Lhasa 2010. Pastoralism and rangeland management on the Tibetan Plateau in the context of climate and global change*. Bonn, GIZ 2011, p. 200-224.
- KREUTZMANN, Hermann (ed.). *Pastoral practices in High Asia. Agency of development effected by modernisation, resettlement and transformation*. Dordrecht, Springer 2012. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-94-007-3846-1>
- KREUTZMANN, Hermann. 'Boundary-making as a strategy for risk reduction in conflict-prone spaces'. In: MÜLLER-MAHN, Detlef (ed.): *The spatial dimension of risk. How geography shapes the emergence of risks*. Milton Park, Routledge 2013a, p. 154-171.
- KREUTZMANN, Hermann. 'The tragedy of responsibility in High Asia. Modernizing traditional pastoral practices and preserving modernist worldviews'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 3 (7), 2013b, 11 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/2041-7136-3-7>
- KREUTZMANN, Hermann. 'Transformation of high-altitude livestock-keeping in China's mountainous western periphery'. In: *Études mongoles et sibériennes, centrasiatiques et tibétaines* 43-44, 2013c, 6 p. DOI: <https://doi.org/10.4000/emscat.2141>
- KREUTZMANN, Hermann. *Pamirian Crossroads. Kirghiz and Wakhi of High Asia*. Wiesbaden, Harrassowitz 2015. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvc76zjf>
- KREUTZMANN, Hermann. 'Pamirs at the crossroads'. In: Wouters, Jelle & Michael Heneise (eds.): *The Routledge Handbook of Contemporary Highland Asia*. London, Routledge 2022, p. 116-128. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429345746-10>
- KREUTZMANN, Hermann and Stefan SCHÜTTE. 'Contested Commons – Multiple insecurities of pastoralists in North-Eastern Afghanistan'. In: *Erdkunde* 65 (2), 2011, p. 99-119. DOI: <https://doi.org/10.3112/erdkunde.2011.02.01>
- KREUTZMANN, Hermann and Teiji WATANABE (eds.). *Mapping transition in the Pamirs. Changing human-environmental landscapes*. Cham, Springer 2016. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-23198-3>
- LADON, Padma, Marcus NÜSSER and Satish Chandra GARKOTI. 'Mountain agropastoralism. Traditional practices, institutions and pressures in the Indian Trans-Himalaya of Ladakh'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (30), 2023, 14 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13570-023-00289-1>

- LUXOM, Nisam Mang, Rashmi SINGH, Laktsheden THEENGH, Priyadarshinee SHRESTHA and Rishi Kumar SHARMA. 'Pastoral practices, pressures, and human-wildlife relations in high altitude rangelands of eastern Himalaya: A case study of the Dokpa pastoralists of North Sikkim'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 12 (37), 2022: 19 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13570-022-00252-6>
- NAMGAY, Kuenga, Joanne MILLAR, Rosemary BLACK and Tashi SAMDUP. 'Transhumant agro-pastoralism in Bhutan. Exploring contemporary practices and socio-cultural traditions'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 3 (13), 2013, 26 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/2041-7136-3-13>
- NEGI, Chandra Singh. 'Declining transhumance and subtle changes in livelihood patterns and biodiversity from the Kumaon Himalaya', In: *Mountain Research and Development* 27 (2): 114–118. DOI: <https://doi.org/10.1659/mrd.0818>
- NORI, Michele and Jonathan DAVIES. *Change of wind or wind of change? Climate change, adaptation and pastoralism. The world initiative for sustainable pastoralism*. Nairobi, IUCN 2007.
- NORI, Michele. *Assessing the policy framework in pastoral areas of Asia*. San Domenico di Fiesole, European University Institute 2022.
- NORI, Michele and Ian SCOONES. 'Rethinking policies for pastoralists. Governing the rangelands'. In: *The Rangeland Journal* 45 (2), 2023, p. 53-66. DOI: <https://doi.org/10.1071/RJ23010>
- OSTROM, Elinor, Joanna BURGER, Christopher B. FIELD, Richard B. NORGAARD, and David POLICANSKY. 'Revisiting the commons: local lessons, global challenges'. In: *Science* 284 (9 April 1999), p. 278-282. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.284.5412.278>
- OSTROM, Elinor, Thomas DIETZ, Nives DOLŠAK, Paul C. STERN, Susan STONICH, and Elke U. WEBER (eds.). *The drama of the commons*. Washington DC, National Academy Press 2002.
- PATHAK, Shekhar. *The Chipko Movement: A People's History*. (Translated from Hindi by Manisha Chaudhary). New Delhi, Permanent Black 2021.
- PIANCIOLA, Niccolò. 'Nomads and the state in Soviet Kazakhstan'. In: David Ludden (ed.): *Oxford Research Encyclopedia of Asian History*. New York, Oxford University Press 2019, 20 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277727.013.314>

- PTACKOVA, Jarmila. 'Sedentarisation of Tibetan nomads in China. Implementation of the nomadic settlement project in the Tibetan Amdo area, Qinghai and Sichuan Provinces'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 1 (4), 2011, 11 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/2041-7136-1-4>
- PTÁČKOVÁ, Jarmila. *Exile from the grasslands. Tibetan herders and Chinese development projects*. Seattle, Washington University Press 2020.
- RAO, Aparna and Michael CASIMIR. 'Vertical Control in the Western Himalaya: Some Notes on the Pastoral Ecology of the Nomadic Bakrwal of Jammu and Kashmir'. In: *Mountain Research and Development* 5 (3), 1985, p. 221–232. DOI: <https://doi.org/10.2307/3673355>
- RAWAT, Deepika and Udo SCHICKHOFF. 'Changing Climate Scenario in High Altitude Regions: Comparison of Observed Trends and Perceptions of Agro-Pastoralists in Darma Valley, Uttarakhand, India'. In: Schickhoff, Udo, R. B. Singh and Suraj Mal (eds.): *Mountain Landscapes in Transition. Effects of Land Use and Climate Change*. Cham, Springer 2022, p. 429-474. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-70238-0_18
- ROE, Emery, Lynn HUNTSINGER, and Keith LABNOW. 'High reliability pastoralism'. In: *Journal of Arid Environments* 39, 1998, p. 39-55. DOI: <https://doi.org/10.1006/jare.1998.0375>
- ROY, Tirthankar. 'Changes in wool production and usage in Colonial India', In: *Modern Asian Studies* 37 (2), 2003, p. 257–286. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0026749X03002014>
- SABERWAL, Vasant K. *Pastoral politics. Shepherds, bureaucrats, and conservation in the Western Himalaya*. Delhi, Oxford University Press 1999.
- SCOONES, Ian and Michele NORI. Living with and from uncertainty. Lessons from pastoralists for development. In: Ian SCOONES (ed.): *Pastoralism, uncertainty and development*. Rugby, Practical Action Publishing 2023, p. 119-140.
- SCHÜTTE, Stefan. 'Pastoralism, Power and Politics: Access to Pastures in Northern Afghanistan'. In: KREUTZMANN, Hermann (ed.): *Pastoral practices in High Asia. Agency of 'development' effected by modernisation, resettlement and transformation*. Dordrecht, Springer 2012, p. 53-69. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-007-3846-1_3
- SCOTT, James C. *The art of not being governed. An anarchist history of upland Southeast Asia*. New Haven, Yale University Press 2009.

- SHEEHY, Dennis P., Daniel MILLER and Douglas A. JOHNSON. 'Transformation of traditional pastoral livestock systems on the Tibetan steppe'. In: *Sécheresse* 17 (1-2), 2006, p. 142-151.
- SINGH, Chetan. *Natural Premises: Ecology and Peasant Life in the Western Himalaya. 1800-1950*. Delhi, Oxford University Press 1998.
- SINGH, Rashmi and Carol KERVEN. 'Pastoralism in South Asia. Contemporary stresses and adaptations of Himalayan pastoralists'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (21), 2023, 10 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13570-023-00283-7>
- SPIES, Michael. *Northern Pakistan. High mountain farming and changing socionatures*. Lahore, Vanguard 2019.
- SULEK, Emilia Roza. *Trading Caterpillar Fungus in Tibet. When Economic Boom Hits Rural Area*, Amsterdam, Amsterdam University Press 2019. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvx8b739>
- SVANBERG, Ingvar. 'Turkistani Refugees'. In: ANDREWS, Peter A. (ed.): *Ethnic Groups in the Republic of Turkey*. Wiesbaden, Reichert 1989, p. 591-601.
- TAPPER, Richard. 'Who are the Kuchi? Nomad self-identities in Afghanistan'. In: *Journal of the Royal Anthropological Institute* 14, 2008, p. 97-116. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9655.2007.00480.x>
- WANGCHUK, Kesang, Jigme WANGDI and Tashi DORJI. 'Governance of rangeland in Bhutan: Institutions and policy initiatives'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 13 (20), 2023, 5 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13570-023-00284-6>
- WANGDI, Sonam and Nawang NORBU. 'Good fences are key to sustainable pasture management and harmonious pastoral society of Merak and Sakteng in Bhutan'. In: *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 8 (4), 2018, 11 p. DOI: <https://doi.org/10.1186/s13570-017-0106-0>
- WESTER, Philippus, Arabinda MISHRA, Aditi MUKHERJI and Arun B. SHRESTHA (eds.). *The Hindu Kush Himalaya Assessment. Mountains, Climate Change, Sustainability and People*. Cham, Springer 2019. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-92288-1>
- WILY, Liz Alden. 'The battle over pastures: the hidden war of Afghanistan'. In: *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée* 133, 2013, p. 95-114. DOI: <https://doi.org/10.4000/remmm.8021>